

Рашевський Віталій Валерійович,
прокурор Одеської спеціалізованої
прокуратури у сфері оборони
Південного регіону

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КЕРІВНИЦТВА ДОСУДОВИМ РОЗСЛІДУВАННЯМ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» (далі Закону) та ч. 2 ст. 36 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) діяльність прокурора на стадії досудового розслідування кримінального провадження являє собою нагляд за додержанням законів у формі процесуального керівництва. У науковій літературі під процесуальним керівництвом розуміють упорядкування досудового розслідування з використанням не внутрішніх організаційно-управлінських повноважень прокурора, які виконуються за межами кримінального судочинства, а специфічних кримінальних процесуальних повноважень владно-розпорядчого характеру, закріплених у ст. 36 КПК України. Це специфічний вид правового керівництва кримінального процесуального спрямування: він направлений не на організацію праці підлеглих, а на забезпечення повного і неупередженого дослідження матеріалів кримінального провадження.

Процесуальне керівництво прокурора передбачає, в тому числі, реалізацію наданих йому прав та виконання обов'язків безпосередньо під час здійснення процесуальних дій. Так, прокурор як процесуальний керівник уповноважений давати рекомендації чи вказівки слідчому, звертати увагу на недоліки, допущені під час роботи, проводити самостійно процесуальні дії та контролювати рішення, прийняті органом досудового розслідування [1].

Враховуючи визначений КПК України порядок здійснення досудового розслідування, можна вести мову про певну технологію процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

Так, відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 36 КПК України прокурор уповноважений мати повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування [2].

Отже, з метою реалізації нагляду за додержанням законів під час досудового розслідування, першочергово прокурор повинен ознайомитись із матеріалами досудового розслідування. Як правило, матеріали кримінального провадження слідчі направляють на адресу прокуратури засобами поштового зв'язку, або ж прокурор може самостійно відвідати орган досудового розслідування задля здійснення такого ознайомлення.

Після ознайомлення із матеріалами досудового розслідування прокурору необхідно:

– скласти план досудового розслідування,

– визначитись з тактикою проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій;

– у разі необхідності провести зі слідчим службову нараду з питань, що потребують обговорення,

– у разі виняткової складності кримінального провадження – ініціювати перед керівником органу досудового розслідування та керівником оперативного підрозділу, який здійснює оперативний супровід досудового розслідування, проведення координаційної наради задля забезпечення дієвості кримінального провадження.

За результатами проведення нарад прокурором на адресу органів, працівники яких приймали участь у зустрічі, направляються листи-орієнтування з висновками обговорень.

Наступним етапом технології процесуального керівництва є надання письмових вказівок слідчому, старшому групи слідчих відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України.

Відповідно до ч. 1 ст. 25 Закону прокурор здійснює нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та КПК України. Письмові вказівки прокурора органам, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство, надані в межах повноважень, є обов'язковими для цих органів і підлягають негайному виконанню [3].

З метою дієвості виконання слідчим вказівок прокурора, в них необхідно зазначити строк, протягом якого слідчий повинен доповісти прокурору про хід виконання таких вказівок, а також кінцевий термін виконання вказівок.

У разі невиконання слідчим таких вказівок, прокурором на ім'я керівника органу досудового розслідування направляється лист-зауваження щодо необхідності активізації, а також взяття на особистий контроль стану досудового розслідування.

Слід звернути увагу, що невиконання посадовою особою законних вимог прокурора тягне за собою накладення штрафу від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ч. 1 ст. 185-8 Кодексу України про адміністративні правопорушення) [4].

Отже, у разі невиконання слідчим вказівок щодо проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні, тобто законних вимог прокурора, відповідно до положень ст. 36 КПК України та ст. 25 Закону, прокурор має право скласти протокол про вчинення слідчим адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 185-8 КУпАП, який надалі, згідно з положеннями ст. 221 КУпАП, надсилається до місцевого суду для його розгляду та винесення постанови.

Аналіз судової практики демонструє недієвість такого заходу впливу: в більшості випадків, вбачаючи завантаженість органу досудового розслідування, суд приходять до висновку про

необхідність закриття справи про адміністративне правопорушення, на підставі ст. 22 КУпАП (у зв'язку із малозначністю вчиненого адміністративного правопорушення).

Якщо зазначені вище заходи впливу з боку прокурора не дають результату та не призводять до активізації досудового розслідування, перед керівником органу досудового розслідування ініціюється питання щодо заміни слідчого в кримінальному провадженні у зв'язку з його неефективністю, а також проведення службового розслідування та подальшого притягнення слідчого до дисциплінарної відповідальності.

У разі, якщо заміна слідчого не забезпечує ефективності досудового розслідування, процесуальному керівнику слід клопотати перед керівником прокуратури обласного рівня про зміну органу досудового розслідування.

Такі повноваження прокурора передбачені ч. 5 ст. 36 КПК України, відповідно до якої Генеральний прокурор (особа, яка виконує його обов'язки), керівник обласної прокуратури, їх перші заступники та заступники своєю мотивованою постановою мають право доручити здійснення досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу, у разі неефективного досудового розслідування або за наявності об'єктивних обставин, що унеможливають функціонування відповідного органу досудового розслідування чи здійснення ним досудового розслідування в умовах воєнного стану [2].

Відповідна постановка керівника органу прокуратури, його першого заступника або заступника направляється до попереднього органу досудового розслідування задля забезпечення передачі та прийняття до провадження іншим правоохоронним органом матеріалів кримінального провадження.

Проведений аналіз технології процесуального керівництва досудовим розслідуванням демонструє недовіру інституту процесуального керівництва, оскільки не передбачає можливості прямого впливу процесуального керівника (прокурора) на орган досудового розслідування чи безпосередньо слідчого, який здійснює кримінальне провадження, а визначає лише заходи реагування, які, по задуму законодавця, повинні стимулювати суб'єкта розслідування до забезпечення ефективності досудового розслідування.

У цілому, підтримуючи позицію, що інститут процесуального керівництва досудовим розслідуванням не повинен перетворюватися на каральний механізм, разом з тим констатуємо об'єктивну неспроможність забезпечити реалізацію покладеної на нього функції, вважаємо за доцільне подальше удосконалення та реформування кримінального судочинства України в цілому та інституту процесуального керівництва зокрема.

Список використаних джерел

1. Правова природа процесуального керівництва прокурором.
URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_05_2018/pdf/146.pdf.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

3. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#n233>.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7 груд. 1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n106>.

Рубаненко Наталія Юрївна,
аспірант кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ

ВАЖЛИВІСТЬ ДОПИТУ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Досягнення максимально можливих результатів у межах виконання завдань кримінального провадження залежить не лише від неухильного дотримання усіма його сторонами процесуального порядку, а й від професійних навичок уповноважених учасників кримінального провадження ефективно структурувати робочі процеси на усіх його стадіях. У цьому контексті, успіх у розслідуванні кримінальних правопорушень багато у чому залежить від правильної організації тактики проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

Не маючи на меті протиставити важливість однієї конкретної слідчої (розшукової) дії над іншими, так як всебічність, повнота та об'єктивність процесуальної діяльності можуть бути досягнуті лише при використанні та правильному поєднанні всієї системи засобів доказування, зазначимо, що допит займає одне із центральних місць по збиранню, перевірці та оцінці криміналістично значимої інформації. Це в першу чергу пояснюється кількома факторами, а саме:

по-перше, процес з розкриття та розслідування кримінальних правопорушень спрямований на отримання, дослідження та використання інформації, яку у кримінальному процесі іменують фактичними даними;

по-друге, людина є найбільшим носієм та універсальним і потенційним джерелом інформації про обставини вчинення кримінального правопорушення;

по-третє, відомості та/або дані отримані від особи, надають можливість не лише пізнати невідомі обставини, а й поєднати їх між собою;